

د ټولنپوهنې مبادي

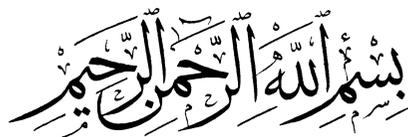
ليکوال: جوهر جبران
کال: ۱۴۰۴ هـ . ش

Ketabton.com

د ټولنپوهنې مبادي

ليکوال: استاد جوهر جبران

کال: ۱۴۰۰ ل

د کتاب پیژندنه

د کتاب نوم: ټولنپوهنې مبادي

ليکوال: استاد جوهر جبران

خپرندوی: الفت چاپخانه - لغمان

کمپوز: استاد جوهر جبران

ډيزاين: استاد جوهر جبران

چاپ کال: ۱۴۰۳

د چاپ شمېر: ۱۰۰۰

د چاپ لړ: ۱۴

د چاپ وار: لومړی

د چاپ حقوق له ليکوال سره خوندي دي

ترلاسه کيدو ځای

کابل:

کندهار:

تقریظ

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين. د انساني ژوند د معنا، نظم او پرمختگ راز د ټولنې په پوهه او د هغې په عادلانه جوړښت کې نغښتی دی. ټولنپوهنه هغه علم دی چې انسان ته د خپل چاپیریال، خپلو اړیکو، او د بشري ارزښتونو د درک توان ورکوي. د همدې علم په مرسته انسان زده کوي چې څنگه له نورو سره په تفاهم، همکارۍ او عدل سره ژوند وکړي، او څنگه د خپل ټولنیز مسؤلیت احساس وکړي.

د محترم استاد [جوهر جبران] دا اثر، ټولنپوهنه، د علم، تجربې او ژور فکر یو ښکلی نغری دی چې لوستونکي د ټولنیزو مفاهیمو له بنسټیزو موضوعاتو سره بلدتیا ورکوي. دا کتاب د ټولنې د جوړښت، کلتور، بدلون، پرمختگ او اسلامي ټولنپوهنې د ارزښتونو یو جامع انځور وړاندې کوي. په علمي ژبه، ساده سبک او عملي بېلگو سره لیکل شوی دی، خو هر لوستونکی وکولای شي د ټولنپوهنې د علمي حقیقتونو له لارې د خپل ژوند او ټولنې د ښه والي لپاره گام واخلي.

زه باور لرم چې دا اثر به نه یوازې د پوهنتوني نصابونو یو مهم مرجع شي، بلکې د هغو ځوانانو لپاره به هم د الهام سرچینه وي چې غواړي د علم په رڼا کې خپل ټولنیز مسؤلیت وپېژني او د یوې سالمې، عادلانه او پر اخلاص ولاړې ټولنې د جوړېدو لپاره هڅه وکړي. د لیکوال دا هڅه د علم د میدان یو رڼا فکنده گام دی. زه د ده علمي خدمتونه ستایم، او د لوستونکو نه هیله لرم چې دا اثر له ژور فکر او عملي نیت سره مطالعه کړي، خو د علم پر مټ د ټولنې په اصلاح او پرمختگ کې ونډه واخلي.

والسلام

د علم او ټولنې مخلص خدمتگار

(استاد ښووندوی جانداد خان الکوزی)

۱۴۰۴ هـ ش

پیل خبرې

ټولنه یوازې د خلکو یوه ډله نه ده؛ دا د اړیکو، دودونو، ارزښتونو او تجربو یوه ژوره نړۍ ده. مور هره ورځ د کورنۍ، ښوونځي، دوستانو او ټولني په منځ کې ژوند کوو، خو ډېر کله نه پوهېږو چې ولې خلک داسې چلند کوي او ولې ټولنه په ځانگړي ډول سازمان لري.

د ټولنپوهنې علم مور ته دا فرصت راکوي چې د انساني ژوند دا پېچلې نړۍ په ساده ډول درک کړو. دا کتاب تاسو ته ښيي چې څنگه زموږ ارزښتونه، دودونه، رولونه او ټولنيزې ډلې زموږ د شخصیت او ټولنيز ژوند په جوړښت اغېزه کوي.

همدارنگه، تاسو به زده کړئ چې څنگه د ټولنيزو ستونزو، نابرابريو او بدلونونو عوامل وپېژنئ، او د حل لارې چارې په عملي ډول وکاروئ. د اسلامي ارزښتونو او عدالت پر بنسټ، دا کتاب لوستونکو ته لارښود وړاندې کوي چې څنگه په علم، فکر او عمل سره د یوې سالمې، عادلانه او همکارې ټولني برخه شي.

ددې کتاب هر فصل، هره بېلگه او هر موضوع تاسو ته د پوهې او عملي تجربې دروازه پرانیزي، خو د خپلې ټولني او د ځان د ښه والي لپاره گټور گامونه پورته کړئ.

لړلیک

مخ	عنوان
۱	لومړۍ څپرکۍ.....
۱	سریزه.....
۲	عمومي موخې.....
۲	پوهنیزې موخې.....
۳	دوهم څپرکۍ.....
۳	د ټولنپوهنې پیژندنه.....
۳	د ټولنپوهنې لغوي تعريف.....
۳	د ټولنپوهنې اصطلاحي تعريف.....
۳	د ټولنپوهنې موضوع.....
۴	د ټولنپوهنې ارزښت.....
۴	د ټولنپوهنې اړتیا.....
۴	د ټولنپوهنې توپیر د نورو علومو سره.....
۴	د ټولنپوهنې اسلامي او عصري مفاهیم.....
۵	د ټولنپوهنې تاریخچه.....
۵	نور اساسي موضوعات په ټولنپوهنه کې.....
۵	کلتور:.....
۵	ټولنیز بدلون:.....
۵	ټولنیز نظام:.....
۵	ټولنیزې ډلې:.....
۵	ټولنیزې ستونزې:.....
۶	د ټولنپوهنې څانگې.....
۶	ډیجیټل ټولنپوهنه (Digital Sociology).....
۶	چاپېریالي ټولنپوهنه (Environmental Sociology).....
۶	طبي ټولنپوهنه (Medical Sociology).....

٦	جنڊر او کورنۍ ټولنپوهنه (Gender and Family Sociology)
٧	تعلیمي ټولنپوهنه (Sociology of Education)
٧	اقتصادی ټولنپوهنه (Economic Sociology)
٧	سیاسي ټولنپوهنه (Political Sociology)
٧	ښاري ټولنپوهنه (Urban Sociology)
٧	کډوالۍ ټولنپوهنه (Migration Sociology)
٧	کلتوري ټولنپوهنه (Cultural Sociology)
٧	اسلام له نظره د ټولنپوهنې تعریف
٨	اسلامي ټولنپوهنې موخې
٨	د اسلامي ټولنپوهنې څانگړتیاوې
٩	درېم څپرکی
٩	د ټولنپوهنې تاریخچه
١٠	ابن خلدون (Ibn Khaldun, 1332–1406)
١٠	الغزالي (Al-Ghazali, 1058–1111)
١٠	ابوحامد فخر رازي (Fakhr al-Din al-Razi, 1149–1209)
١٠	ابن سینا (Ibn Sina, 980–1037)
١٠	ابن طفیل (Ibn Tufail, 1105–1185)
١١	ابن رشد (Ibn Rushd / Averroes, 1126–1198)
١١	الرازي (Al-Razi, 865–925)
١١	د ټولنپوهنې نړیوال پوهان
١١	اوگوست کومت (Auguste Comte, 1798–1857)
١١	کارل مارکس (Karl Marx, 1818–1883)
١١	ایمیل دورکیم (Émile Durkheim, 1858–1917)
١٢	ماکس ویبر (Max Weber, 1864–1920)
١٢	جورج هربرت میډ (George Herbert Mead, 1863–1931)
١٢	تالکوت پارسنز (Talcott Parsons, 1902–1979)

- هربرت سپنسر (Herbert Spencer, 1820–1903) ۱۲
- چارلس هورتن کولی (Charles Horton Cooley, 1864–1929) ۱۲
- ۹ ربرت ميرټن (Robert K. Merton, 1910–2003) ۱۳
- هانا آرنټ (Hannah Arendt, 1906–1975) ۱۳
- څلورم څپرکی ۱۴
- د ټولنپوهنې د علم د مطالعې مهم موضوعات ۱۴
۱. ټولنه (Society) ۱۴
۲. کلتور (Culture) ۱۴
۳. ټولنيزې ډلې (Social Groups) ۱۴
۴. ټولنيزې اړيکې (Social Relations) ۱۴
۵. ټولنيز جوړښت (Social Structure) ۱۴
۶. ټولنيز بدلون (Social Change) ۱۴
۷. ټولنيز نظم (Social Order) ۱۵
۸. ټولنيزې ستونزې (Social Problems) ۱۵
۹. ټولنيز مقام او رول (Status and Role) ۱۵
۱۰. ټولنيز کنټرول (Social Control) ۱۵
۱۱. ټولنيز عدالت (Social Justice) ۱۵
۱۲. کورنۍ (Family) ۱۵
۱۳. ټولنيز بدلون او پرمختگ (Social Development) ۱۵
۱۴. ټولنيز نابرابري (Social Inequality) ۱۶
۱۵. ټولنيز بدعت او دود (Tradition and Innovation) ۱۶
۱۶. ټولنيزې مؤسسې (Social Institutions) ۱۶
۱۷. ټولنيزې ارزښتونه (Social Values) ۱۶
۱۸. ټولنيز همکاري (Social Cooperation) ۱۶
۱۹. ټولنيز هويت (Social Identity) ۱۶
۲۰. ټولنيز بدرفتاري (Social Deviance) ۱۶

١٧.....	٢١. ټکنالوژي او ټولنه (Technology and Society)
١٧.....	٢٢. نړيوالتوب (Globalization)
١٧.....	٢٣. جنډر او ټولنه (Gender and Society)
١٧.....	٢٤. کډوالي او مهاجرت (Migration and Refugees)
١٧.....	٢٥. چاپيريالي بدلونونه (Environmental Change)
١٨.....	٢٦. سوشيال ميډيا او ټولنيز بدلون (Social Media and Change)
١٨.....	٢٧. نابرابري او ټولنيز عدالت (Inequality and Social Justice)
١٨.....	٢٨. تعليم او ټولنيز پرمختگ (Education and Social Development)
١٨.....	٢٩. روغتيا او ټولنه (Health and Society)
١٨.....	٣٠. جرم او انحراف (Crime and Deviance)
١٩.....	پنځم څپرکي
١٩.....	پايله
٢٠.....	سپارښتي
٢١.....	ماخذونه

لومړی څپرکی

سریزه

ټولنه د انسان د ژوند طبيعي چاپيريال دی، او انسان د ټولني له غېرې پرته نه شي پاتې کېدای. د همدې حقيقت پر بنسټ، د ټولنپوهنې علم د انسان او ټولني ترمنځ د متقابل اړيکو د درک او تحليل لپاره رامنځته شوی دی. ټولنپوهنه نه يوازې دا څرگندوي چې انسان څنگه د ټولني غړی گرځي، بلکې دا هم روښانه کوي چې ټولنه څنگه د هر انسان د فکر، چلند او ژوند پر مسير اغېز کوي.

په معاصره نړۍ کې، ټولنپوهنه د هر پوهېدلي ملت يو مهم علمي بنسټ بلل کېږي، ځکه دا د ټولنيزو ستونزو د پېژندنې او د انساني همغږۍ د رامنځته کولو وسيله ده. دا علم مور ته ښيي چې د کلتور، اقتصاد، تعليم، سياست، او اخلاقو ترمنځ اړيکې څنگه د ټولني پر ثبات او پرمختگ اغېزه کوي. د ټولنپوهنې په رڼا کې مور درک کوو چې عدالت، همکاري، او د بشري کرامت درناوی د يوې سالمې ټولني د جوړېدو اساسي ستنې دي.

د دې کتاب موخه دا ده چې لوستونکي د ټولنپوهنې له بنسټيزو مفاهيمو سره آشنا کړي او هغوی ته د ټولنيزو پديدو د درک، تحليل او اصلاح عملي لاره وښيي. په دې کتاب کې به لوستونکي د ټولنپوهنې تعريف، موضوع، ارزښت، تاريخ، او له نورو علومو سره يې توپير، د ټولنيزو جوړښتونو او بدلونونو څرنگوالی، د اسلامي ټولنپوهنې اصول، او د معاصرې ټولني د مهمو ننگونو په اړه معلومات تر لاسه کړي.

هيله ده دا اثر د ښوونکو، محصلانو، او ټولو هغو لوستونکو لپاره گټور تمام شي چې غواړي د انساني ژوند او ټولنيز نظام ترمنځ د اړيکو بنسټونه وپېژني او د علم، عدل او همکارۍ په رڼا کې د يوې روښانه ټولني د جوړېدو لپاره هڅه وکړي.

عمومي موخې

د الله تعالیٰ رضا حاصلول، د اسلامي شریعت په رڼا کې د عصري علومو څخه گټه اخیستل ،
لوستونکي ته د علمي توکو رسول او په افغانستان کې د عصري علومو پرمختګ.

پوهنيزې موخې

۱. لوستوونکي وکولای شي د ټولنپوهنې لغوي او اصطلاحي تعريف تشریح کړي.
۲. لوستوونکي وپېژني چې ټولنه څه ده او د انسان په ژوند کې یې ارزښت څه دی.
۳. لوستوونکي د کلتور، دود او رواج تر منځ توپیر وښيي.
۴. لوستوونکي وکولای شي د ټولنیزو ډلو ډولونه او ځانګړتیاوې بیان کړي.
۵. لوستوونکي وپوهېږي چې ټولنیز جوړښت څنګه د نظم سبب ګرځي.
۶. لوستوونکي د ټولنیز بدلون مفهوم او لاملونه وپېژني.
۷. لوستوونکي د ټولنیز نظم د ساتلو لارې چارې بیان کړي.
۸. لوستوونکي د ټولنیزو ستونزو ډولونه او د حل لارې وڅېړي.
۹. لوستوونکي د ټولنیز مقام او رول تر منځ توپیر تشریح کړي.
۱۰. لوستوونکي وپوهېږي چې ټولنیز کنټرول د قانون او اخلاقو له لارې څنګه پیاوړی کيږي.
۱۱. لوستوونکي د ټولنیز عدالت مانا او د هغې عملي بېلګې وړاندې کړي.
۱۲. لوستوونکي وکولای شي د کورنۍ دنده، ارزښت او جوړښت تشریح کړي.
۱۳. لوستوونکي د ټولنیز پرمختګ او پرمختیا تر منځ اړیکه وڅېړي.
۱۴. لوستوونکي د ټولنیزې نابرابرۍ لاملونه او پایلې تشریح کړي.
۱۵. لوستوونکي وپوهېږي چې ټولنیزې مؤسسې (لکه ښوونځی، مسجد) څه رول لري.
۱۶. لوستوونکي د چاپېریال ساتنې ټولنیز مسؤلیت درک کړي.
۱۷. لوستوونکي د ټکنالوژۍ او ټولنې د اړیکو پر اغېزو بحث وکړي.
۱۸. لوستوونکي وپوهېږي چې جنډر او ټولنیز عدالت څنګه تړلي مفاهیم دي.
۱۹. لوستوونکي د اسلامي ټولنپوهنې ارزښتونه او د مدني ژوند اصول وپېژني.
۲۰. لوستوونکي د سالمې، همکارې او عادلانه ټولنې د جوړېدو لارې وړاندې کړي.

دوهم څپرکی

د ټولنپوهنې پېژندنه

د ټولنپوهنې لغوي تعريف

د ټولنپوهنې Sociology کلمه له دوو لاتيني او يوناني ريښو څخه جوړه ده:

(Socius) لاتيني معنا يې ده: ملگری، گډ ژوند، يا ټولنه.

(Logos) يوناني معنا يې ده: علم، پوهه يا مطالعې اصول.

نو له لغوي پلوه Sociology د ټولنې يا گډ ژوند د علم او پوهې معنا لري.

Sociology هغه علم دی چې د انسان د ټولنيز ژوند، اړیکو، چلندونو، ارزښتونو، کلتور، او ټولنيزو جوړښتونو علمي او منظم مطالعه کوي. دا علم هڅه کوي معلومه کړي چې انسانان څنگه يو له بل سره تعامل کوي، ټولنه څنگه جوړيږي، او د بدلون، پرمختگ يا ستونزو سببونه څه دي. لکه د يو کلي د خلکو ترمنځ د همکارۍ، دودونو، او گډو کړنو مطالعه د ټولنپوهنې يو عملي مثال دی.

بېلگه: لکه د کلي د خلکو گډ ژوند او عادتونه مطالعه کول.

د ټولنپوهنې اصطلاحي تعريف

ټولنپوهنه هغه علم دی چې د انسان د ټولنيز ژوند، اړیکو او چلندونو علمي څېړنه کوي. دا علم د انسانانو تر منځ د تعامل، کلتور او ټولنيزو جوړښتونو د مطالعې وسيله ده.

بېلگه: د کورنۍ جوړښت او د هغې د غړو تر منځ اړیکې څېړل.

د ټولنپوهنې موضوع

د ټولنپوهنې اصلي موضوع انسان او د هغه ټولنيز ژوند دی. دا علم د ټولنو جوړښت، ارزښتونه، فرهنگ او ټولنيزې ډلې څېړي.

بېلگه: د ښوونځي د زده کوونکو د چلند څېړنه د ټولنپوهنې يوه موضوع ده.

د ټولنپوهنې ارزښت

ټولنپوهنه مور ته دا رازده کوي چې څنگه په ټولنه کې په سمه توګه ژوند وکړو. دا د ټولنيزو ستونزو د حل لارې رابښي او د ګډ ژوند اصول څرګندوي.

بېلګه: د بې وزلۍ يا جرم د علتونو پېژندنه د ټولنپوهنې ارزښت ښيي.

د ټولنپوهنې اړتيا

ټولنپوهنه د سالمې ټولنې د جوړېدو لپاره اړينه ده. دا د خلکو تر منځ تفاهم، همکاري او ټولنيز نظم رامنځته کوي. بېلګه: د مدني آدابو زده کړه د ټولنپوهنې له اړتياوو څخه ده.

د ټولنپوهنې توپير د نورو علومو سره

ټولنپوهنه له نورو علومو لکه اقتصاد، روان پوهنه او سياست پوهنه سره تړاو لري خو تمرکز يې په ټولنيزو اړيکو دی. اقتصاد د شتمنۍ، روان پوهنه د فرد ذهن او ټولنپوهنه د ټولنې چلند څېړي. بېلګه: د بیکارۍ د ټولنيزو علتونو مطالعه د ټولنپوهنې برخه ده، نه د اقتصاد.

د ټولنپوهنې اسلامي او عصري مفاهيم

ټولنپوهنه د انساني ټولنې د جوړښت، ارزښتونو، رولونو، تعاملاتو او بدلونونو د پوهېدو علم دی. په اسلامي ټولنپوهنه کې ټينګار پر دې دی چې ټولنه د ديني او اخلاقي اصولو پر بنسټ جوړه شي، فرد د ټولنې د اصلاح او پرمختګ لپاره مسؤل دی، او ارزښتونه لکه عدالت، صداقت، تعاون او احسان بايد په ټولنيز ژوند کې عملي شي. ابن خلدون د ټولنې د پرمختګ او زوال دورې تشریح کړې او «عصبيت» يې د ټولنيز انسجام ځواک وبلله، الغزالي د اخلاقي اصولو پر بنسټ د فرد او ټولنې د تنظيم اهميت څرګند کړ، او ابن سينا د علم، اخلاقو او ټولنيز پرمختګ تر منځ اړيکه روښانه کړه.

په عصري ټولنپوهنه کې بيا ساينسي او تجربې روشونه د ټولنې د څېړنې لپاره کارول کېږي. عصري پوهان لکه اوګوست کومت، کارل مارکس، ايميل دورکيم او ماکس وېبر ټولنه د علم، اقتصاد، ټولنيز عمل، ادارې او طبقو پر بنسټ څېړي. دوی باور لري چې ټولنه د فردي او ټولنيزو تعاملاتو، قوانينو او سازمانونو له لارې بدلون مومي او پرمختګ کوي. عصري

ټولنپوهنه د تعليم، کډوالي، جندر، ټکنالوژۍ او ټولنيز عدالت څېړنه هم کوي ترڅو د ټولني ستونزې پېژني او د اصلاح لارې وړاندې کړي.

په لنډه توگه، اسلامي ټولنپوهنه د دين او اخلاقو له نظره د ټولني جوړښت او فردي مسؤليتونه تشریح کوي، او عصري ټولنپوهنه د ساينسي، تجربي او ټولنيزو اصولو پر بنسټ د ټولني مطالعې او بدلون ته وده ورکوي. دواړه مفاهيم يو له بل سره تکميلې دي، ځکه چې د اسلامي ارزښتونو او عصري علمي اصولو يو ځای کارول د ټولني د اصلاح، سوکالی او ثبات لپاره اغېزمنه لار ده.

د ټولنپوهني تاريخچه

ټولنپوهنه د ۱۹ پېړۍ په لومړيو کې د فرانسوي عالم اگست کنت (Auguste Comte) له خوا نومول شوې. هغه باور درلود چې ټولنه هم د طبيعي علومو په شان د علمي اصولو له لارې څېړل کېدای شي. بېلگه: د صنعتي انقلاب وروسته ټولنيزې بدلونونه د ټولنپوهنې د بنسټ سبب شول.

نور اساسي موضوعات په ټولنپوهنه کې

کلټور: د خلکو گډ عادتونه، دودونه او باورونه. بېلگه: د واده دودونه.

ټولنيز بدلون: د ټولني د ارزښتونو او جوړښت بدلون. بېلگه: د ټکنالوژۍ د کارولو زياتوالی.

ټولنيز نظام: د ټولني اداره او تنظيم. بېلگه: د کورنۍ او ښوونځي رول.

ټولنيزې ډلې: هغه خلک چې گډ هدف لري. بېلگه: د زده کوونکو ټولنه.

ټولنيزې ستونزې: هغه ناخوالې چې د ټولني نظم گډوډوي. بېلگه: بې وزلي او بیکاری.

د ټولنپوهنې څانگې

هو، لاندې هغه نوي او اساسي موضوعات دي چې اوس مهال په نړيواله کچه د ټولنپوهنې (Sociology) په څانگو کې تدریسي هر یو په درې جملو کې تشریح شوی او یوه بېلگه ورسره ورکړل شوې ده

ډیجیټل ټولنپوهنه (Digital Sociology)

دا څانگه د انټرنېټ، ټولنیزو شبکو او ټکنالوژۍ د اغېزو مطالعه کوي. څېړنې چې مجازي نړۍ څنگه د خلکو اړیکې او چلند بدلوي. بېلگه: د فېسبوک او ټیک ټاک د کارونې د ټولنیزو پایلو څېړنه.

چاپېریالي ټولنپوهنه (Environmental Sociology)

دا څانگه د انسان او چاپېریال تر منځ اړیکې څېړي. مطالعه کوي چې ټولنیز نظامونه څنگه د اقلیم بدلون او طبیعي سرچینو اغېزمنوي. بېلگه: د اقلیمي بدلون پر وړاندې د خلکو د غبرگون څېړنه.

طبي ټولنپوهنه (Medical Sociology)

د روغتیا، ناروغۍ، او طبي سیستمونو ټولنیزې اړخونه څېړي. تمرکز کوي چې ټولنیز حالتونه د روغتیا پر کیفیت څنگه اغېز کوي. بېلگه: د بېوزلو خلکو د روغتیايي خدماتو د لاسرسۍ څېړنه.

جنډر او کورنۍ ټولنپوهنه (Gender and Family Sociology)

دا څانگه د جنسیت، کورنۍ جوړښت او د ښځو او نارینه وو د رولونو بدلونونه څېړي. تحلیل کوي چې ټولنیز دودونه د جنسیت پر بنسټ د فرصتونو توپیر څنگه رامنځته کوي. بېلگه: د ښځو د کار بازار ته د داخلېدو اغېزې څېړل.

تعلیمی ټولنپوهنه (Sociology of Education)

د ښوونې او روزنې ټولنیز رول او اغېز څېړي. دا څانګه ګوري چې ښوونیز نظام د ټولنیز نابرابرۍ په دوام کې څه رول لري. بېلګه: د ښار او کلي ښوونځیو د زده کړې د کیفیت پرتله کول.

اقتصادي ټولنپوهنه (Economic Sociology)

اقتصادي فعالیتونه د ټولنیزو ارزښتونو او اړیکو له نظره څېړي. دا علم ګوري چې کلتور او باورونه د اقتصاد پر نظام اغېزه لري. بېلګه: د اسلامي بانکدارۍ د ټولنیز باورونو اغېز څېړل.

سیاسي ټولنپوهنه (Political Sociology)

د واک، قدرت، او سیاست ټولنیز اړخونه څېړي. دا څانګه د حکومتونو، انتخاباتو او سیاسي چلندونو ټولنیزه بڼه شننه کوي. بېلګه: د ځوانانو د انتخاباتي ګډون د کچې څېړنه.

ښاري ټولنپوهنه (Urban Sociology)

د ښارونو د جوړښت، کډوالو او ښاري ژوند ټولنیز اغېزونه څېړي. تحلیل کوي چې ښاري چاپیریال د خلکو چلند څنګه بدلوي. بېلګه: د کابل ښار د ترافیکي ستونزو ټولنیز تحلیل.

کډوالۍ ټولنپوهنه (Migration Sociology)

د مهاجرت ټولنیز لاملونه او پایلې څېړي. دا څانګه د کډوالو د تطابق، کار او هويت بدلون مطالعه کوي. بېلګه: د افغان کډوالو د ټولنیز انضمام څېړنه په اروپا کې.

کلتوري ټولنپوهنه (Cultural Sociology)

د کلتور، دودونو، باورونو او هنري ارزښتونو څېړنه کوي. دا څانګه ګوري چې کلتور څنګه د انسان چلند او ټولنیز ژوند جوړوي. بېلګه: د لباس یا موسیقۍ د بدلون ټولنیز اغېز څېړل.

اسلام له نظره د ټولنپوهنې تعریف

په اسلام کې ټولنپوهنه د هغه علم په توګه تعریفېږي چې د انسان د ټولنیز ژوند د نظم، عدالت، همکارۍ او اخوت اصول روښانوي. اسلام د فرد او ټولنې تر منځ توازن ساتي او د ټولنیزې

مسئولیت احساس پیاوړی کوي. اسلامي ټولنپوهنه د قرآن او سنت پر بنسټ د انساني اړیکو د اصلاح لارښوونه کوي. بېلگه: د زکات نظام په اسلام کې د ټولنیزې برابرې او یووالي عملي بېلگه ده.

اسلامي ټولنپوهنې موخې

اسلامي ټولنپوهنه غواړي د داسې ټولنې بنسټ کېږدي چې د ایمان، عدالت او اخوت پر اصولو ولاړه وي. دا د ظلم، بې عدالتۍ، بې وزلۍ او ټولنیز تبعیض پر وړاندې د انسان مسئولیت څرگندوي. اسلامي ټولنپوهنه د انسان د ټولنیز ژوند د خیر، تعاون او اخلاقو د ودې وسیله ده. بېلگه: د "تعاونوا علی البر والتقوی" (یو له بل سره د نېکۍ په کارونو کې مرسته وکړئ) آیت د اسلامي ټولنپوهنې موخه څرگندوي.

د اسلامي ټولنپوهنې ځانګړتیاوې

اسلامي ټولنپوهنه د الهي قانون، ایمان او اخلاقو پر بنسټ ولاړه ده. په دې ټولنپوهنه کې د انسان کرامت، د حقونو رعایت او د ټولنیز نظم ساتنه مهم ارزښتونه دي. دا علم انسان ته د ټولنیز عدالت او متقابل مسئولیت عملي لاره وربښي. بېلگه: د نبی ﷺ مدني ټولنه (مدینه منوره) د اسلامي ټولنپوهنې ژوندی مثال دی.

اسلامي ټولنپوهنه د معاصرې ټولنپوهنې په پرتله څه توپیر لري؟

د غربي ټولنپوهنې بنسټ د انسان پر تجربه او عقل ولاړ دی، خو اسلامي ټولنپوهنه د الهي وحی پر بنسټ ولاړه ده. اسلام د ټولنې د اخلاقي جوړښت ساتلو ته ډېر ارزښت ورکوي، نه یوازې د چلندونو تحلیل ته. په اسلامي ټولنه کې د علم، عدالت او اخوت یو ځای کول د انساني ژوند بشپړ نظام جوړوي. بېلگه: د اسلامي شریعت ټولنیز احکام لکه میراث، زکات او نکاح د ټولنپوهنې منظم چوکاټ جوړوي.

درېم څپرکی

د ټولنپوهنې تاریخچه

ټولنپوهنه د انساني ټولنې د جوړښت، ارزښتونو، رولونو او بدلونونو د پوهېدو علم دی، چې د انساني تعاملاتو د ساینسي مطالعې له لارې رامنځته شوی دی. د دې علم ابتدا د اوگوست کومت (۱۷۹۸-۱۸۵۷) له خوا د ۱۹مې پېړۍ په لومړیو کې وشوه، چې هغه یې د "مثبتو علومو" پر بنسټ د ټولنې د څېړنې بنسټ ایښود. کومت باور درلود چې ټولنه باید د علم، تجربه او څېړنې له مخې مطالعه شي، خو ټولنیز نظم او پرمختګ ترلاسه شي.

وروسته، د کارل مارکس، ایمیل دورکیم او ماکس ویبر په څېر پوهانو په ټولنه کې د طبقو، ټولنیز عمل، انسجام او مذهب پر اغېزو ژورې څېړنې وکړې. مارکس د اقتصاد او طبقو ترمنځ د تضاد له لارې د ټولنیزو بدلونونو نظریه وړاندې کړه، دورکیم د ټولنیز انسجام او قوانینو علمي مطالعه وکړه، او ویبر د ټولنیز عمل، ارزښتونو او ادارې مفاهیم روښانه کړل. دا پوهان د ټولنپوهنې د علمي بنسټونو جوړولو او د ساینسي مطالعې د اصولو پیاوړتیا لپاره مهم رول درلود.

په اسلامي نړۍ کې، د ټولنپوهنې لومړني مفاهیم د ابن خلدون، الغزالي، ابن سینا او نورو له خوا وړاندې شوي وو. ابن خلدون د ټولنې د پرمختګ او زوال دورې تشریح کړې او «عصبیت» یې د ټولنیز انسجام ځواک وبلله. الغزالي د اخلاقي اصولو پر بنسټ د فرد او ټولنې د تنظیم اهمیت څرګند کړ، او ابن سینا د علم، اخلاقو او ټولنیز پرمختګ ترمنځ اړیکه تشریح کړه. په مدرن دور کې، د ټولنپوهنې ځانګې لکه تعلیم، کډوالي، ټکنالوژي، جنډر، ټولنیز عدالت او نړیوالتوب د ټولنیزو علومو مهمه برخه ګرځېدلې، چې د نړۍ په کچه د انساني ژوند د ښه والي لپاره څېړل کېږي.

ابن خلدون (Ibn Khaldun, 1332–1406)

نظريه: ټولنه د عمراني دورو (قومونه، حکومتونه، بنارونه) په بنسټ بدلون مومي او «عصبیت» د ټولنیز انسجام ځواک دی.

بېلگه: د یوې کورنۍ یا قبیلې یووالی د ټولنې د ثبات او پرمختګ سبب ګرځي، خو کله چې اتحاد کم شي، ټولنه کمزوره کېږي.

الغزالي (Al-Ghazali, 1058–1111)

نظريه: د فرد او ټولنې اخلاقي اصول د اسلامي شریعت او عدل پر بنسټ جوړېږي.

بېلگه: ښوونکی زده کوونکي ته نه یوازې علم ورکوي، بلکې اخلاقي ارزښتونه هم روزي، چې د ټولنې اصلاح ته لار هواروي.

ابوحامد فخر رازي (Fakhr al-Din al-Razi, 1149–1209)

نظريه: د عقل، فکر او ټولنیزو قوانینو د مطالعې له لارې انسان کولای شي د ټولنیزو ستونزو حل ومومي.

بېلگه: یو حاکم د اسلامي اصولو او عقل په رڼا کې د ټولنې اقتصادي او اجتماعي ستونزې حل کوي.

ابن سینا (Ibn Sina, 980–1037)

نظريه: ټولنه د روغتیا، تعلیم او اخلاقو پر بنسټ پیاوړې کېږي، او علم د ټولنیز پرمختګ وسیله ده.

بېلگه: د روغتیايي پوهې پراختیا د ټولنې د ناروغیو د کمښت او د ژوند د کچې د ښه والي سبب ګرځي.

ابن طفیل (Ibn Tufail, 1105–1185)

نظريه: انسان د تجربې، فکر او ټولنیزو تعاملاتو له لارې زده کړه کوي او ټولنه د فردي او ټولنیز پرمختګ لپاره لار هواروي.

بېلگه: د ځوانانو زده کړه او روزنه د ټولني په پرمختگ کې مستقيم اغېز لري.

ابن رشد (Ibn Rushd / Averroes, 1126–1198)

نظريه: عقل او دين سره يو ځای ټولنيز عدالت، سياست او اداره رامنځته کوي.
بېلگه: يو قاضي د اسلامي اصولو او منطق په رڼا کې د ټولني د حقوقو لپاره عادلانه قضاوت کوي.

الرازي (Al-Razi, 865–925)

نظريه: ټولنه د صحي ژوند، پوهې او اخلاقي قوانينو پر بنسټ سالمه پاتې کېږي.
بېلگه: د طبي او تعليمي اصلاحاتو له لارې د ټولني د ناروغيو کموالی.

د ټولنپوهنې نړيوال پوهان

اوگوست کومت (Auguste Comte, 1798–1857)

نظريه: ټولنه بايد د مثبتو او ساينسي اصولو له مخې مطالعه شي.
بېلگه: د ټولني د بې وزلي ستونزه د شمېرنې، څېړنو او ساينسي حل لارو له لارې تحليل کول.

کارل مارکس (Karl Marx, 1818–1883)

نظريه: ټولنيز جوړښت د اقتصاد او طبقو پر بنسټ دی، او بدلون د طبقو تضاد له لارې رامنځته کېږي.
بېلگه: په يوه کارخانه کې مزدوران سخت کار کوي خو گټه د مالکانو ډېره ده؛ دا د طبقو تضاد مثال دی.

ايميل دورکيم (Émile Durkheim, 1858–1917)

نظريه: ټولنيز انسجام د گډو ارزښتونو، قوانينو او دودونو له لارې ساتل کېږي.
بېلگه: د ښوونځي ټولگي چې زده کوونکي د گډو قوانينو سره منظم چلند کوي.

ماکس ویبر (Max Weber, 1864–1920)

نظریه: د ټولنیز عمل معنا د خلکو د هدف، فکر او ارزښتونو له مخې پېژندل کېږي. بېلگه: یو کارکوونکی د معاش د زیاتوالي پر ځای د خپلو اخلاقي اصولو له مخې صادقانه کار کوي.

جورج هربرت میډ (George Herbert Mead, 1863–1931)

نظریه: ټولنیز ځان د ټولنیزو تعاملاتو له لارې جوړېږي. بېلگه: ماشوم د کورنۍ او ښوونځي له خلکو سره د تعامل له لارې خپل ټولنیز هویت زده کوي.

ټالکوت پارسنز (Talcott Parsons, 1902–1979)

نظریه: ټولنه د مختلفو نظامونو څخه جوړه ده چې باید په همغږۍ کې کار وکړي. بېلگه: کورنۍ، ښوونځی او حکومت د ټولنې په نظم کې په ګډه دنده ترسره کوي.

هربرت سپنسر (Herbert Spencer, 1820–1903)

نظریه: ټولنه د ژوندیو موجوداتو په څېر ارګانیزم دی چې پرمختګ کوي او ستونزې یې د طبیعي انتخاب له لارې حل کېږي. بېلگه: د ټولنې پرمختګ د تعلیم، اقتصاد او روغتیا د ښه والي له لارې عملي کېږي.

چارلس هورتن کولی (Charles Horton Cooley, 1864–1929)

نظریه: "آئینې ځان" د ټولنیز تعامل له لارې جوړېږي او فرد خپل ځان د نورو د نظر پر بنسټ پېژني. بېلگه: زده کوونکی خپل چلند د ټولګي د ملګرو د نظر مطابق سموي ترڅو مثبت ارزونه ترلاسه کړي.

۹ ربرټ ميرټن (Robert K. Merton, 1910–2003)

نظريه: ټولنه د نقشونو، انحرافونو او د ټولنيزو توقعاتو له مخې جوړښت لري. بېلگه: ځوانان چې د درسونو د فشار له امله دروغ وايي، د ټولنيزو توقعاتو د تضاد ښکارندويي کوي.

هانا آرنټ (Hannah Arendt, 1906–1975)

نظريه: قدرت، سياست او ټولنيز عمل د انسان د آزادي او مسؤليت سره تړاو لري. بېلگه: مدني فعالان د ټولنيزو ستونزو د حل لپاره د پروژو له لارې سياسي او ټولنيز اغېز رامنځته کوي.

څلورم څپرکی

د ټولنپوهنې د علم د مطالعې مهم موضوعات

۱. ټولنه (Society)

ټولنه د انسانانو یو منظم گروپ دی چې د گډو ارزښتونو، دودونو او قوانینو لاندې ژوند کوي. په ټولنه کې خلک یو له بله متاثره کېږي او یو بل ته اړ دي. بېلگه: د افغانستان کلیواله ټولنه چې خلک یو بل سره مرسته کوي.

۲. کلتور (Culture)

کلتور د ټولنې گډ دودونه، باورونه، ژبه، هنر او ارزښتونه دي. دا د انسان چلند او فکر بڼه ټاکي. بېلگه: د واده دودونه او د مېلمستیا عادتونه د کلتور برخه ده.

۳. ټولنيزې ډلې (Social Groups)

ټولنيزه ډله هغه خلک دي چې گډ هدف يا علاقه لري. ډلې د فرد د هويت او ملاتړ سرچينه گرځي. بېلگه: د ښوونځي زده کوونکي یوه ټولنيزه ډله جوړوي.

۴. ټولنيزې اړیکې (Social Relations)

دا د انسانانو تر منځ د تعامل او اړیکو طريقه ده. اړیکې د کورنۍ، دوستانو او ټولنې له لارې رامنځته کېږي. بېلگه: د ښوونکي او زده کوونکي تر منځ تعليمي اړیکه.

۵. ټولنيز جوړښت (Social Structure)

ټولنيز جوړښت د ټولنې هغه چوکاټ دی چې رولونه، مقامونه او ادارې تنظيموي. دا د نظم او ثبات لپاره اړین دی. بېلگه: د کورنۍ، ښوونځي او حکومت تر منځ جوړښت.

۶. ټولنيز بدلون (Social Change)

ټولنيز بدلون د ټولنې د ارزښتونو، دودونو او ادارو بدلون ته وايي. دا د ټکنالوژۍ، تعليم او اقتصاد له امله رامنځته کېږي. بېلگه: د موبایل ټکنالوژۍ کارونه د خلکو ژوند بدل کړی دی.

۷. ټولنيز نظم (Social Order)

ټولنيز نظم د قوانينو، ارزښتونو او دندو د مراعت له لارې ټينگ ساتل کېږي. که نظم نه وي، گډوډي رامنځته کېږي. بېلگه: د ترافيکي قوانينو پيروي د ټولنيز نظم نښه ده.

۸. ټولنيزې ستونزې (Social Problems)

دا هغه منفي پديدې دي چې د ټولني نظم گډوډوي. بې وزلي، جرم، اعتياد او بيکاري يې مهم مثالونه دي. بېلگه: د ځوانانو بيکاري د ټولني يوه لويه ستونزه ده.

۹. ټولنيز مقام او رول (Status and Role)

مقام د فرد ټولنيز ځای او رول د هغه مسؤليت ته وايي. هر څوک په ټولنه کې ځانگړی مقام او رول لري. بېلگه: د ښوونکي مقام لوړه کچه لري او د زده کړې ورکول يې رول دی.

۱۰. ټولنيز کنټرول (Social Control)

ټولنه د اصولو او قوانينو له لارې د خلکو چلند کنټرولوي. دا د نظم ساتلو لپاره ضروري دی. بېلگه: د اسلامي شريعت او قانون مراعت د ټولنيز کنټرول يوه بڼه ده.

۱۱. ټولنيز عدالت (Social Justice)

ټولنيز عدالت د ټولو خلکو د مساوي حقونو او فرصتونو تضمين کوي. اسلام او بشري قوانين دواړه د عدالت امر کوي. بېلگه: د کار په ځای کې د ښځو او نارينه وو برابر معاش.

۱۲. کورنۍ (Family)

کورنۍ د ټولني بنسټيزه واحده ده. دا د ماشوم د روزنې، اخلاقو او مينې مرکز دی. بېلگه: د مور او پلار د همکارۍ له لارې د ماشوم روزنه.

۱۳. ټولنيز بدلون او پرمختگ (Social Development)

ټولنيز پرمختگ د تعليم، اقتصاد او روغتيا له لارې د ژوند د معيار ښه کېدل دي. دا د پرمختللو ټولنو نښه ده. بېلگه: د ښځو د تعليم زياتوالی د ټولني پرمختگ نښي.

۱۴. ټولنيز نابرابري (Social Inequality)

نابرابري د شتمني، مقام يا فرصتونو د توپير له امله رامنځته کېږي. دا د ټولنيزو ستونزو سرچينه ده. بېلگه: د ښار او کلي د ښوونځيو د کيفيت توپير.

۱۵. ټولنيز بدعت او دود (Tradition and Innovation)

ټولنه د پخوانيو دودونو او نويو بدعتونو تر منځ توازن ساتي. بدعت د پرمختگ او پرمختللي فکر نښه ده. بېلگه: د دوديز نکاح پر ځای د قانوني ثبت شوي نکاح دود.

۱۶. ټولنيزي مؤسسي (Social Institutions)

دا د ټولني هغه بنسټونه دي چې ځانگړې دندې ترسره کوي لکه کورنۍ، ښوونځی او مسجد. هره مؤسسه د ټولني د نظم برخه ده. بېلگه: ښوونځی د تعليم او تربیې مؤسسه ده.

۱۷. ټولنيزي ارزښتونه (Social Values)

ارزښتونه هغه اصول دي چې د ښه او بد تر منځ توپير ښيي. دا د خلکو چلند او قضاوت ټاکي. بېلگه: رښتينولي او امانت داري د ټولنيز ارزښت مثالونه دي.

۱۸. ټولنيز همکاري (Social Cooperation)

د گډو موخو لپاره د خلکو يووالي او مرسته همکاري بلل کېږي. دا د ټولنيز ثبات او يووالي نښه ده. بېلگه: د کلي خلک د مسجد د جوړېدو لپاره مرسته کوي.

۱۹. ټولنيز هويت (Social Identity)

هويت هغه ځانگړتيا ده چې يو شخص د خپلې ډلې غړی گڼي. هويت د کلتور، ژبې او مذهب له لارې جوړېږي. بېلگه: د يو مسلمان افغان هويت د دين او کلتور پر بنسټ ولاړ دی.

۲۰. ټولنيز بدرفتاری (Social Deviance)

بدرفتاري هغه کړنې دي چې د ټولني له ارزښتونو سرغړونه کوي. دا د قانوني او اخلاقي اصولو خلاف عمل دی. بېلگه: دروغ ويل، رشوت اخيستل يا غلا کول.

۲۱. ټکنالوژي او ټولنه (Technology and Society)

ټکنالوژي د انساني ژوند ټول اړخونه بدل کړي دي، له تعليم تر اقتصاد پورې. ټولنپوهنه څېړي چې ټکنالوژي د خلکو اړیکو او ارزښتونو باندې څه اغېز لري. بېلگه: د انټرنېټ د کار له امله د مخامخ خبرو کمېدل.

۲۲. نړيوالتوب (Globalization)

نړيوالتوب د نړۍ د هېوادونو، کلتورونو او اقتصادونو نږدېوالي دی. دا د اړیکو، سوداګرۍ او کلتوري تبادلې نوي بڼې رامنځته کوي. بېلگه: د غربي جامو دود د افغان ځوانانو په منځ کې د نړيوالتوب اغېز دی.

۲۳. جنډر او ټولنه (Gender and Society)

دا موضوع د ښځو، نارينه وو او نورو جنډرونو تر منځ د ټولنيزو رولونو او حقونو څېړنه کوي. په عصري ټولنو کې د جنسیت پر بنسټ نابرابري يوه مهمه ټولنيزه ستونزه ده. بېلگه: د ښځو د تعليم او کار د حق ملاتړ د جنډر عدالت نښه ده.

۲۴. کډوالي او مهاجرت (Migration and Refugees)

کډوالي د اقتصادي، سياسي يا اقليمي لاملونو له امله د خلکو انتقال دی. ټولنپوهنه د کډوالو د تطابق، کار او هويت ستونزې څېړي. بېلگه: د افغان کډوالو د ژوند او کار حالت په پاکستان کې.

۲۵. چاپېريالي بدلونونه (Environmental Change)

اقليمي بدلونونه د ټولنو پر ژوند، اقتصاد او روغتيا ژور اغېز لري. ټولنپوهنه څېړي چې انسانان د چاپېريال د ساتنې په برخه کې څنګه چلند کوي. بېلگه: د پلاستيکو کارونې کمول د چاپېريال د ساتنې ټولنيز عمل دی.

۲۶. سوشیال مېډیا او ټولنیز بدلون (Social Media and Change)

ټولنیزې رسنۍ د خلکو فکر، چلند او سیاسي نظرونه بدلوي. دا د عامه نظر جوړولو او معلوماتو د خپرېدو ستره سرچینه ده. بېلگه: د ټویټر او فېسبوک له لارې د ټولنیزو خوځښتونو خپرېدل.

۲۷. نابرابري او ټولنیز عدالت (Inequality and Social Justice)

دا څانګه څېړي چې څنګه شتمني، تعلیم او فرصتونه په نابرابر ډول وېشل شوي دي. ټولنیز عدالت د دې نابرابرۍ د له منځه وړلو هڅه کوي. بېلگه: د ښځو د معاش د برابري غوښتنې ټولنیز خوځښتونه.

۲۸. تعلیم او ټولنیز پرمختګ (Education and Social Development)

تعلیم د ټولنیز بدلون او پرمختګ بنسټ ګڼل کېږي. ټولنپوهنه څېړي چې ښوونه څنګه د ټولنیز موقعیت او ارزښت په ټاکلو اغېز لري. بېلگه: د لوړې زده کړې زیاتوالی د بې وزلۍ د کمېدو لامل کېږي.

۲۹. روغتیا او ټولنه (Health and Society)

روغتیا یوازې طبي نه، بلکې ټولنیز مفهوم هم لري. ټولنپوهنه ګوري چې ټولنیز حالتونه د خلکو پر روغتیا څه اغېز لري. بېلگه: بېوزلي خلک له رواني فشار او تغذیې کمښت سره ډېر مخامخ وي.

۳۰. جرم او انحراف (Crime and Deviance)

دا څانګه د هغو کړنو مطالعه کوي چې د ټولنې له قانون او اخلاقو سرغړونه کوي. ټولنپوهنه د جرم لاملونه، د ټولنې غیرګون او د بیا اصلاح لارې څېړي. بېلگه: د ځوانانو د مخدره موادو کارونه د ټولنیز انحراف بېلگه ده.

پنجم څپرکي

پايله

ټولنپوهنه د انسان د ټولنيز ژوند د مطالعې علم دی، چې د خلکو د تعامل، ارزښتونو، فرهنگ، او ټولنيزو جوړښتونو د درک لپاره يو علمي او عملي چوکاټ برابروي. دا علم مور ته دا رابښي چې انسان يوازې نه شي ژوند کولی، بلکې د ګډ ژوند، همکارۍ او تفاهم له لارې د يوې سالمې ټولنې جوړښت ممکن دی. د ټولنپوهنې له لارې مور پوهېږو چې ټولنه څنګه رامنځته کېږي، څنګه بدلېږي او څنګه د عدالت، اخلاقو او انساني ارزښتونو پر بنسټ وده کولی شي.

په اسلامي ټولنپوهنه کې د ټولنې بنسټ د الهي هدايت او اخلاقي اصولو پر اساس ايښودل شوی، چې فرد د ټولنې د اصلاح او پرمختګ لپاره مسؤل ګڼي. برعکس، عصري ټولنپوهنه د علمي څېړنې، تجربې او منطق له لارې د ټولنيزو پېښو او تعاملاتو د تحليل هڅه کوي. دواړه نظريې سره پوره کېږي، ځکه اسلامي ټولنپوهنه معنوي او اخلاقي بنسټونه برابروي، او عصري ټولنپوهنه د علمي او تجربې وسایلو له لارې د عملي حل لارې وړاندې کوي.

په ټوله کې، ټولنپوهنه د بشري ژوند د ښه والي، ټولنيز نظم، عدالت، پرمختګ او تفاهم د بياوړتيا لپاره يو بنسټيز علم دی. دا علم نه يوازې د ټولنې د ستونزو د درک وسيله ده، بلکې د حل لارې هم وړاندې کوي. د اسلامي او عصري ټولنپوهنې ګډ تطبيق کولای شي داسې ټولنه رامنځته کړي چې هم د معنوي ارزښتونو درناوی وکړي او هم له علمي پرمختګ څخه ګټه واخلي، خو د بشريت د سوکالۍ او ثبات لور ته ګام واخلو.

سپارښتنې

۱. ښوونځي او پوهنتونونه بايد د ټولنپوهنې زده کړه د عملي بېلگو او روزنې سره وړاندې کړي.
۲. زده کوونکي بايد د ټولنيزو ستونزو د حل لپاره د فکر او بحث مهارتونه زده کړي.
۳. ټولنه بايد د عدالت، اخلاقي ارزښتونو او مساواتو د ترويج لپاره پوهاوی زيات کړي.
۴. اسلامي ارزښتونه او د ټولنيز ژوند اصول بايد د ټولنپوهنې تدريس کې شامل شي.
۵. د کورنۍ، ښوونځي او ټولنيزو مؤسسو ترمنځ همغږۍ ته بايد وده ورکړل شي.
۶. زده کوونکي بايد د ټولنيزو بدلونونو، نابرابريو او پرمختگ عوامل وپېژني.
۷. د مدني مشارکت، رضاکارۍ او ټولنيز خدمت فرهنگ بايد په ټولنه کې پراخ شي.
۸. د ټکنالوژۍ او رسنيو پر اغېزو د پوهېدو لپاره علمي روزنه بايد ورکړل شي.
۹. د ټولني د بېلابېلو طبقو د همکارۍ او تفاهم د زياتوالي لپاره پروگرامونه جوړ شي.
۱۰. څېړنې او علمي مطالعې بايد د ټولنيزو ستونزو د پېژندنې او د حل د لارو لپاره ملاتړ شي.

ماخذونه

- ابن خلدون، عبدالرحمن. (۱۳۸۷هـ). المقدمة. قاهره: دارالفكر العربي.
- الغزالي، ابو حامد. (۱۴۰۵هـ). احياء علوم الدين. بيروت: دارالمعرفه.
- ابن سينا، حسين بن عبدالله. (۱۳۷۹هـ). الشفاء (قسم الاخلاق). تهران: مطبعة الحكمة.
- كنت، اگسټ. (۱۳۹۵هـ ش). د ټولنپوهنې بنسټونه (ژباړن: محمد اكرم شريف). كابل: پوهنتون خپرندويه ټولنه.
- دوركيم، ايميل. (۱۳۹۸هـ ش). د ټولنيزې نظم فلسفه (ژباړن: عبدالبصير صميم). پېښور: دانش خپرندويه ټولنه.
- ماركس، كارل. (۱۳۹۴هـ ش). ټولنه، طبقه او اقتصاد (ژباړن: احمد شاه اندړ). جلال آباد: زرین خپرندويه ټولنه.
- ويبر، ماكس. (۱۴۰۰هـ ش). ټولنيز عمل او اداره (ژباړن: نجيب الله فيض). كابل: آريانا خپرندويه ټولنه.
- محمدي، عبدالحق. (۱۳۹۷هـ ش). ټولنپوهنه. (Sociology) كابل: شمس الهدى خپرندويه ټولنه.
- شيرزاد، عبدالوهاب. (۱۳۹۹هـ ش). اسلامي ټولنپوهنه. كندهار: دارالعلوم الاسلاميه خپرندويه ټولنه.
- صديقي، محمد نعيم. (۱۴۰۲هـ ش). د ټولنپوهنې پيژندنه. جلال آباد: دانش خپرندويه ټولنه.
- Auguste. (1851). Cours de philosophie positive. Bachelier.
- Marx, K. (1867). Das Kapital: Kritik der politischen Ökonomie. Otto Meissner Verlag.
- Durkheim, É. (1897). Le suicide: Étude de sociologie. F. Alcan.
- Weber, M. (1922). Economy and society: An outline of interpretive sociology (G. Roth & C. Wittich, Eds.). University of California Press.
- Ibn Khaldun, A. R. (1377/2005). Muqaddimah. Dar Al-Hikmah.
- Al-Ghazali, A. H. M. (1111/2003). Ihya' Ulum al-Din. Dar Al-Kutub Al-Ilmiyya.
- Ibn Sina, A. A. A. (1037/2004). Al-Qanun fi al-Tibb. Dar Al-Kutub.
- Ibn Rushd, A. W. M. (1198/2003). Tahafut al-Tahafut. Dar Al-Kutub Al-Ilmiyya.
- Al-Razi, A. B. M. Z. (925/2005). Al-Hawi fi al-Tibb. Dar Al-Kutub.

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**